

Generolas Pranas Tamašauskas

Petras Juknevičius

Būsimasis generolas Pranas Tamašauskas gimė 1878 m. Imbarės k., dabartiniame Kretingos rajone. Namuose pramokęs skaityti ir rašyti, 1898 metais Peterburge baigė gimnaziją. Įstojo į Vilniaus pėstininkų karo mokyklą, kurią baigė 1902 m.

Tarnavo Rygoje, Viazmos 115-ame pėstininkų pulke. 1906 metų rugsėjį jam suteiktas poručiko laipsnis, ir jis tapo kuopos vadu. 1906–1910 metais vadovavo ūkio skyriui ir pulkui, 1912–1914 metais dirbo gimnastikos ir karinės rikiuotės mokytoju Rygos vidurinėse mokyklose. Gyvendamas Rygoje jis aktyviai dalyvavo čia gyvenusių lietuvių kultūriname gyvenime, buvo nuolatinis vietos lietuvių „Žvaigždės“ ir „Kanklių“ draugijų narys. Be to, ir kariniame dalinyje jis buvo surinkęs visus lietuvius į vieną būrį ir mokė juos lietuviškai dainuoti.

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, 1914 metais, pulkas, kuriame tarnavo P. Tamašauskas, aktyviai dalyvavo mūšiuose Rytų Prūsijoje. Jis gavo ne vieną karinį apdovanojimą: rugpjūčio 4 dieną – Šv. Onos trečio laipsnio ordiną už mūšius su vokiečiais prie Bilderveidscheno, už kovas, vykusias rugpjūčio 6-7 dienomis prie Vakopeneno kaimo, lietuvių kario krūtinę papuošė Šv. Stanislovo antro laipsnio ordinas, o už narsumą prie Darkiemų kaimo P. Tamašauskas buvo apdovanotas Šv. Vladimiro pirmo laipsnio ordinu. 1914 m. lapkričio 19 d. jis buvo sužeistas. Pagijęs, 1915 metų vasario pradžioje P. Tamašauskas toliau kovojo carinės Rusijos kariuomenės savo pulke. Po atkaklių mūšių, 115-asis Viazmos pulkas, buvo priverstas trauktis, bet vokiečių buvo apsuptas Augustavo miškuose. Vasario 17 d. kapitono P. Tamašausko vadovaujamas batalionas, po sunkių kautynių prie Tabalovo ežero, buvo priverstas vokiečiams pasiduoti – iš viso bataliono buvo likę tik septyni karininkai ir 114 kareivių. P. Tamašauskas trejus metus praleido vokiečių nelaisvėje ir į Lietuvą grįžo tik 1918 metų pabaigoje.

Būdamas nelaisvėje Vokietijoje, jis sužinojo apie Lietuvos nepriklausomybės paskelbimą. Grįžęs į Lietuvą, P. Tamašauskas stoja savanoriu į 1-ąją pėstininkų pulką, kur buvo paskirtas bataliono vadu. Dalyvavo kovose su Raudonąja armija.

Tačiau jau 1919 metų sausio pradžioje pulke, kuriame tarnavo P. Tamašauskas, kilo nesusipratimų: kai kurie pulko jaunieji karininkai atvirai pradėjo reikšti pulko vadui J. Galvydžiui-Bykauskui nepasitenkinimą. P. Tamašauskas palaikė senąjį pulko vadą, todėl kai kurie pulko karininkai pradėjo neapkęsti ir P. Tamašausko, kas buvo nemažu stabdžiu tolesnėje jo karinėje tarnyboje. P. Tamašauskas, stodamas prieš maištaujančius karininkus ir gindamas pulko vadą J. Galvydį-Bykauską, greitai išskubėjo į Kauną pateikti išsamesnę informaciją štabui apie konfliktą pulke. Tačiau jis pavėlavo: pulko maištaujančių karininkų prašymas atleisti iš pulko vado pareigų J. Galvydį-Bykauską jau buvo patenkintas, ir pulko vadu paskirtas Ladyga. Naujasis vadas apkaltino P. Tamašauską savavališkai pasišalinus iš pulko, jis trims paroms buvo uždarytas į daboklę. Išėjęs iš daboklės, P. Tamašauskas buvo priverstas palikti pulką. 1919 m. kovo 4 d. jis išvyko į Kauną ir ten buvo paskirtas karininku ypatingiems reikalams prie Krašto apsaugos ministerijos.

1920 m. P. Tamašauskas paskirtas į Generalinį štabą. Jam būnant Generalinio štabo rikiuotės skyriaus dalies viršininku, buvo suteiktas pulkininko laipsnis.

1921 metų rugsėjo viduryje pulkininkas P. Tamašauskas vėl reguliarioje armijoje – jis tapo Pajuostyje dislokuoto Karaliaus Mindaugo 4-ojo pėstininkų pulko vadu. 1926 m. rugsėjo 15 d. jis išeina į atsargą ir apsigyvena Pajuostyje. Vykdam žemės reformą, jam kaip savanoriui buvo skirta žemės, čia įkuria savo sodybą. A. Zubreckas teigia, kad išeiti į atsargą P. Tamašauską privertęs Pirmosios karinės apygardos vadas pulkininkas Aleksandras Jakaitis (Tarp A. Jakaičio ir P. Tamašausko nesutarimai prasidėjo jau nuo tų dienų, kai jie abu, tik baigę Vilniaus karo mokyklą, tarnavo carinės Rusijoje kariuomenėje Latvijoje. O kada Lietuvoje kairieji atėjo į valdžią, A. Jakaitis pasistengė, kad P. Tamašauskas būtų visiškai išvartytas iš kariuomenės).

J. Jakštas rašo, kad dėl karininkų dalyvavimo 1926 m. gruodžio 17 d. perversme lemtingas pasekmes turėjo naujos vyriausybės padarytos ar planuotos permainos krašto apsaugos ministerijoje. Pirmiausia blogą įspūdį kariškiams darė dešinėsios srovės karininkų – gen. Ladygos, pulk. Glovackio, gen. Tamašausko paleidimas į atsargą. Jie visi trys turėjo nuopelnų iš nepriklausomybės kovų ir atleisti tik dėl turėtų ryšių su krikdemais. Nors perversmas buvo pasisekęs, bet Kaune sklido gandas, kad pulk. A. Jakaičio vad. divizija, kurios štabas buvo Kėdainiuose, gali pasipriešinti. Bet greitai pulkininkas buvo pašalintas iš pareigų, o I divizijos vadu paskirtas generolas P. Tamašauskas. Jis vadovavo ir Pirmajai karinei apygardai. Taigi, 1926 m. gruodžio 17-osios perversmas pakeitė P. Tamašausko gyvenimą. Po įvykusio perversmo pulkininkas Aleksandras Jakaitis buvo areštuotas, o po kurio laiko savo gyvenimą baigė savižudybe.

1928 m. vasario 16 d. pulkininkui P. Tamašauskui suteikiamas generolo leitenanto laipsnis, jo krūtinę papuošė Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino II laipsnio ir Vytauto Didžiojo II laipsnio ordinai. Be to, jis ėjo Karininkų ramovės seniūnų tarybos nario pareigas, buvo kariuomenės teismo laikinuoju nariu.

1934 m. voldemarininkų pučo metu, P. Tamašauskas liko ištikimas Prezidentui. S. Raštikis rašo: „*Mieste iš pažįstamų karininkų sužinojau, kad Kaune esą daug suimtų karininkų,*

Suimtiesiems tardyti ir visai šiai bylai išsiaiškinti esanti paskirta komisija, kuriai vadovauja I-os divizijos vadas gen. Tamašauskas, kurį gen. P. Kubiliūnas jau seniai norėjęs paleisti į atsargą, bet negalėjęs tik todėl, kad gen. Tamašauską palaikė Respublikos Prezidentas“.

Į atsargą generolas išėjo 1935 m. rugpjūčio 29 d. ir apsigyveno savo ūkyje Pajuosčio kaime. Daug rašė į tuometę spaudą, aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje. 1944 metais gen. P. Tamašauskas pasitraukė į Vakarus, vėliau apsigyveno JAV

Generolas Pranas Tamašauskas mirė 1951 m. lapkričio 27 d., Los Angeles.

Yra išleidęs atsiminimus „Mano tarnyba pirmajame pėstininkų pulke“.

1994 m. rudenį Pajuostyje generolo atminimui pastatytas paminklinis akmuo.

Šaltiniai ir literatūra

1. Jakštas J. Nepriklausomos Lietuvos istorija. 1918 – 1940. – Chicago. – 1992. – P.109.
2. Juknevičius P. Generolas Pranas Tamašauskas // Krašto paveldas-6. Konferencijos, skirtos Tarptautinei paminklų apsaugos dienai, pranešimų tezės / Sudarytojas ir redaktorius P. Juknevičius. – Panevėžys. – 2006. – P.4-5.
3. Juknevičius P. Generolas Pranas Tamašauskas // Tėvynė. – 2006 06 07.
4. Juknevičius P. Užmirštas karvedys // Tėvynė. – 1993 05 27 – 30.
5. Kario kalendorius 1930 Vytauto Didžiojo metams. – Kaunas. – 1930. – P.73.
6. Raštikis S. Kovose dėl Lietuvos. Kario atsiminimai. – D.1. – Los Angeles. – 1956. – P.299.
7. Švoba J. Seiminė ir prezidentinė Lietuva. – Vilnius. – 1990. – P.162.
8. Variakojis J. Karaliaus Mindaugo pulkas. – Brooklyn, New York. – 1965. – P.81.
9. Vyšniauskas V. Generolas Pranas Tamašauskas ir kiti iš 4-ojo Mindaugo pulko // Panevėžio rytas. – 1994 12 02.
10. Vyšniauskas V. Generolo Prano Tamašausko grįžimas // Panevėžio rytas. – 1999 05 21.
11. Zubreckas A. Palikęs gilų pėdsaką // XXI amžius. – 2005 04 13.